

háttére szerinti megkülönböztetés a tanórai feldolgozásra – otthoni gyakorlásra –, tudásszint mérésére javasolt feladatok elkülönítését szolgálja. A differenciált foglalkozás céljaira tervezett, és a beugratós, ravasz feladatokat továbbra is egy-egy kedves állatfigura jelöli a könyvben.

Könyvünk használóinak, a gyerekeknek, a tanító kollégáknak sok örömet és sikert kívánunk.

TAKÁCS GÁBOR – TAKÁCS GÁBORNÉ

Lelki egészségtan az alsósok számára

Két vékonyka tankönyvvel ismerkedtem meg a közelmúltban. Az a szándék hívta életre őket, hogy a 8-10 évesek – és tanítóik – erkölccsel kapcsolatos beszélgetéseinek kalauzai legyenek. Az első harmadikosoknak szóló könyv "A szeretetről" szól, *Zsíros Lajosné* írta. A második tankönyv témája "Én és a világ", s a negyedikeseket vezeti tovább megkezdett erkölcsi tanulmányaik útján. Szerzője *H. Nagy Valéria*. Változó világunkban a kiadó is fontosnak tartotta megjegyezni, hogy e könyvek a készülő Nemzeti Alaptanterv második fogalmazványát veték figyelembe.

Szép könyvek ezek, jó kézbe venni őket, símogatóan nemes a papír, a nyomda is kített magáért, hiszen a szép tördelésű, áttekinthető szövegben alig találtam nyomdahibát. Az illusztrációkban nem tudtam igazán gyönyörködni, tartok attól, hogy a kisgyermek sem fogna elidőzni a halványszürkés képek fölé hajolva – különösen fakók a második kötet reprodukciói.

Pedig látható, érezhető, hogy a külső szépség megteremtése tudatos célja volt a könyv gazdáinak. Harmóniára törekedtek, s ez a szándék vezette őket, amikor a világ egészéről, s a világ kisebb köreiről beszélve kézenfogják a kis olvasót, hogy elvezessék önmagához – s talán másokhoz is. S gondoljuk csak meg, az erkölcsről nem könnyű beszélni! A szerzők azonban szép és igazán *emberi* nyelven szólnak a kisiskolásokhoz, s biztos vagyok benne, hogy képesek megérinteni az aprók lelkeit. Elgondolkodtatott az a szokatlan személyesség, amellyel jelenlétükre teszik magukat a könyvben. Gyakran szólnak egyes szám első személyben. Nem vagyok meggyőződve ennek az írói magatartásnak a helyességéről, de értem célját, indítékait. A személyesség, a közvetlenség része és hatékony eszköze ez. Mégis azt gondolom, hogy ennek a közvetlenségnek a tanító és a kisdíák viszonyában kell megteremtődni, s kapcsolatukban a könyv csak szerény segédeszköz –, ha mégoly szép és nemes is.

A műhelymunka, az együttgondolkodás teszi, hogy a két könyv igazi egységet alkot, hangjuk, felépítésük, szándékuk és eszközeik hasonlóak. Mégis, nézzük meg őket egyenként, közelebbről is!

Zsíros Lajosné munkatankönyve tizenhárom fejezetben foglalkozik a szeretettel. Az egyes részek terjedelme 1-4 oldal, s e szöveg nagyobbik részét az irodalmi idézetek adják. Igen jó érzékkel választott a szerző versekből, mesékből, regényekből, sőt ókori bölcselők gondolataiból. A szemelvények többsége a gyermekek életkorának és érdeklődésének megfelelő, színes olvasmány. Talán egyik-másik elviszi a kisdíákat a műhöz, segít olvasóvá nevelésében. Bizonyára szívesen hallgatják – olvassák majd a Kis herceg és virágja történetét, *Janikovszky Éva* és *Lázár Ervin* kedves szövegeit, szívesen találkoznak Pinokkióval, a csodálatos Mary Poppinsszal. Tanulhatnak Móra Ferentől és Arany Jánostól, s megismerkedhetnek egy részlettel Edmondo De Amicis meghatóan szép regényéből (*A szív*) is. Ez a gazdag felsorolás korántsem teljes. A válogatás szándékának mélységét jelzi, hogy a tankönyv idéz a Tízparancsolatból, a Példabeszédekéből, s felidézi Szent Pál apostol szavait is az igazi szeretetről.

A könyv fejezeteit áttekinthetően könnyű felismerni azt a szerkesztői elvet, amellyel a szerző egyre tágabb körökbe lépve eljut a családtól a rokonok világán át a szomszédokig és az iskoláig.

Az első hat fejezet a családon belüli kapcsolatokat veszi számba. Az édesanyáról, az édesapáról, a testvéri szeretetről és a nagyszülőkről írottakat olvasva arra gondoltam, milyen nagy szükség van efféle tantárgyra, valamiféle erkölcsi nevelésre! Különösen arra, hogy a szeretet visszanyerje az őt megillető rangot a nevelésben, – életünkben. Félt, hogy máris nagy a távolság a könyv által sugárzott *szép embetség* és mindennapi világunk között. Egyes fejezetekben a szerző helyes valóságérzékeléssel kapcsolja össze az ideális és a reális situációkat, mint például a testvéri szeretetről szólva. Kár volna titkolni a minden családban előforduló testvéri veszekedéseket, hiszen a gyermek tud ezekről még akkor is, ha ő maga történetesen egyke. A hitelesség különösen fontos, ha az ember a szeretetről akar valami mélyet és igazat

mondani. Ezért örültem, hogy az édesanyáról szóló fejezetben fáradt türelmetlenségről is olvashattam. A család, a családtagok képe azonban mégis idealizáltak tűnik fel. A könyvről alkotott végső véleményem – ez a munka *fájdalmasan szép* – épp ezen a helyen alapozódott meg. Egy szó sem esik a csonka családokról, az egyedül küzdő édesanyákról és édesapákról, a válásról. Ezzel az elhallgatással gyermekek ezreiben kelti a tankönyv azt a szorongató érzést, hogy rendellenes, nem elfogadott, nem "erkölcsös" helyzetben élnek, – a válás, a csonka család elhallgatni való szégyen. Eppen ezért, mert oly sok gyermek érintett, jó lett volna okosan eligazítani megzavart kis szívüket – lelkiüket.

Es persze fájó ez a könyv azoknak is, akiknek anyja-apja cseppet sem édes, akik inkább tartogatnák szüleik hibáit, mintsem büszkélkednének velük. Ám ők is igényelnének valamiféle útmutatást. Talán ösztönzést kapnának, ha olvasnának olyan szülőkről, akik azzal a tudatos igénnyel váltak jó anyává vagy jó apává, hogy nem akarták megismételni szüleik hibáit.

A család szerepét összefoglaló bekeretezett szövegrész ismét megdöngölködtetett. "...gondoskodás az öregekről...", olvasom benne. Milyen jó is lenne, ha legalább betegségei idején velünk lehetne édesanyám! Milyen fájdalmas, hogy még fekhelye sem férme el, nehogy külön szobája lehetne! Milyen jó is lenne, ha az anyagi gondokkal küzdő családok nemcsak jó szóval segíthetnék a nagyszülőket! S milyen szép is lenne, ha ennek lehetetlenségét senki nem fogadná el könnyen, nem venné természetesnek! ... Hiába, felborult a régi világrend, világunk mára már egyáltalán nem "gömbölyű". Töredezettségében szögletességében is több harmóniát lehetünk azonban, ha erkölcsi értékeinket védve szeretetre és szeretetben neveljük gyermekeinket.

Magam is tanár vagyok, így különös érdeklődéssel – és magvallom, fenntartással – olvastam a "Nevelőim, tanítóim" c. fejezetet. Talán azért, mert úgy gondolom, hogy a tanárok megbecsülésére, tiszteletére nem feltétlenül tananyaggal, hanem a mindennapi munkánkkal nevelhetünk. Erről beszélni inkább a család dolga volna. Az erkölcsstanon is nevelkedett gyerekek talán ritkábban tesznek majd megdöngölkötést, eltévelytő, lekezelő megjegyzéseket majdani gyermekeik nevelőiről, mert érezni fogják, hogy közös ügyért fáradoznak.

Nemszeretem idézetekkel, ókori bölcselmekkel kezdődik a tiszteletünkre való nevelés. E szövegek komolyak, unalmasak, nehezek, s azt az érzést keltik bennem, hogy hivatásunk tekintélyét, méltóságát megalapozandó kerültek oda. Rossz érzésem mintha igazolást is nyerne, a fejezetet lezáró, nemcsak túlzottan patetikus, de sajnos helytelen mondatokban: "A jó tanító kincset ér: élete példájával is utat mutat. Érdemes megfogadni mindazt az ismeretet, amit csak átad nektek."

És mégis. Szép ez a tankönyv, – szép és fájó. Fáj, mint minden szépség. A tanítók okos és szeretetteljes hangszerelésében fájdalma halványulhat, s szépsége felragyoghat mint egy távoli csillag, ahová vágyakozhatunk.

H. Nagy Valéria arra vállalkozott, hogy a negyedikesek számára kidolgozza 11 változó terjedelmű fejezetben az "Én és a világ" című tágas, gyönyörűséges témakört. "Ki vagyok én?" kérdezi az első oldalon, hogy közelebb kerüljön a kisdíák ahhoz, akit a legjobban és ugyanakkor mégis alig ismer, önmagához. Ebben a fejezetben kapott helyet Munkácsy megkapó önarcképe egy róla készült fénykép társaságában. Jó lett volna, ha a gyermekek is lerajzolhatják önmagukat, beragaszthatják fényképüket! Talán izgalmasabb, mint kiválasztani, hogy mit kell tenni a jó megjelenés érdekében, pl. keveset aludni vagy kitisztítani a cipőket, körmünket leraggni vagy tornázni. Persze, fontosabb dolgokról van itt szó valójában: külső és belső tulajdonságokról, képességekről, önismeretről és önnnevelésről.

A barátság oly gazdag és oly fontos kapcsolat, hogy örömmel láttam a három fejezetnyi anyag megismeréséhez. Szentenciáktól való ösztönös irtózásomban elszörnyedtem azon, hogy 18 mondat, mint a könyv írja "nyilatkozatot" olvastam egymás után a barátságról. Közülük egyikről-másikról hosszas magyarázatot lehetne írni felnőttek számára. Az idézett mondasokon busongva kellemes felüdülést jelentett az a találalat, amellyel a szerző Jókai A köszvölt ember fia c. regényéből felidézte Ödön és Leonin kalandját a befagyott Dnyepereken. Szép volt olvasni Petőfi és Arany barátságáról is. Biztos vagyok azonban abban, hogy a bemutatott Goethe-arc más egyetlen gyermeket sem fog segíteni abban, hogy eszébe jusson az, amit nem tud, vagyis Goethe és Schiller barátsága. Negyedikben ugyanis még egyikük nevével sem találkoztak.

Szó esik a kabalákról, a szeretett apró tárgyakról, "alvótársakról" is. A gyerekek lerajzolhatják kedvencüket. Talán bocsánatos bűn, hogy nem örülnék, ha gyermekek megfogadná a tanácsot, hogy hallgassa meg Ulmann Mónika Moncsicsi-lemezét. Elég nekem az Énkicsipóim meg a Szeretünkbarbi.

Az alkalmazkodás nem ösztön, tanulnunk kell. Eppen azért jó, hogy erre három fejezet is módot ad. Szükség van ennek hangsúlyozására. Sok gyermek képmutatásnak hiszi az udvariasságot, megalázkodásnak a tiszteletet, önmegtagadásnak a lemondást. Az alkalmazkodni tudás hiánya társadalmunk egyik súlyos betegsége. Jó, hogy szó esik ezzel kapcsolatban a családról, az iskoláról, a közlekedésről, a színházról és a könyvtárról is. Talán nem is ártana, ha

újra erkölcs- és illetant tanítanánk!

Azok a színterek, amelyeken a viselkedés alapszabályait megismerik a gyerekek, már elvezetnek a környezetkultúra és a természetvédelem kérdéseihez. E hosszú út után érkezünk az erkölcs legmélyebb rétegeihez a boldogságról, a hibáról, a bűnről és a lelkiismeretről beszélve.

E könyvben is értékes – szép idézetek segítenek a gondolkodásban. Arany és Petőfi, Karinthy Frigyes és Janikovszky Éva, Palotai Boris, Kosztolányi, sőt Molière...

Nemes vállalkozás mindkét munka. Kitűnt talán, hogy a szeretetről szóló mégis közelebb áll hozzám. Szébb a nyelvezete, egységesebb a felépítése, gazdagabb az embersége. Lehet, hogy a téma teszi.

"A szeretetet nem lehet nem szeretni."

HUNYA MÁRTA

Beszélgetés a toronyban

A német iskoláról

A SAT I. TV-állomás TALK TURM című rendszeres heti vitaműsorában 1992. február 2-án iskolai témával foglalkozott. A vitán miniszter, szenátor, pedagógiai kutató, gimnáziumi tanár, szülő, valamint egy érettségiző diák vettek részt. A hamburgi rádió stúdiójában elhangzó nyilvános disputa több olyan kérdést vetett fel, amely nálunk épp olyan időszerű mint Németországban.

Csak néhány gondolatot emelek ki a több, mint egy óras beszélgetésből.

A vita során mindvégig érzékelhető volt az alapvető véleménykülönbség, ami nálunk is gyakran vezet konfliktushoz. Ennek lényege, hogy a gyerekek vagy teljesítenek az iskolában, vagy pedig jól érzik ott magukat. A beszélgetés annak a kérdésnek a körüljárásával indult, hogy vajon helyettesíthetik-e a szöveges értékelések az érdemjegyeket, illetve milyen előnnyel jár az, ha a gyerekeknek, főként a kisiskolásnak nem kell naponta rettegnie a fetiszizált osztályzattól. A szöveges értékelés hívei elsősorban a teljesítménykényszernek a gyerek személyiségére, lelki egészségére gyakorolt káros hatásaira, a korai stigmatizálás veszélyeire hívták fel a figyelmet. Többször elhangzott, hogy az iskolának nem szabad egyoldalúan teljesítményközpontúnak lennie, hiszen nem engedhető meg, hogy a diák úgy tanuljon az érdemjegyért, mint a "teljesítménybéres munkás a munkabérért". Többen veszélyes torzulásnak látják, hogy ahelyett, hogy az iskola lenne a gyerekért, a diák van az iskoláért, tehát egyoldalúan rá hárul az intézmény által megszabott követelmények teljesítésének kényszere, míg az ő érdekei, szükségletei és jogai teljesen figyelmen kívül maradnak.

Pedig elmúlt már az az idő, amikor az volt az általános vélemény, hogy egy fiatal az érettségivel válhat csak teljes értékűvé. A 70-es évek óta eltelt idő végképp bebizonyította, hogy ma már az élet legtöbb területén érettségi nélkül is lehet érvényesülni – hangsúlyozta az éppen érettségi előtt álló diák. Ugyanő jelentette ki, hogy a tanári karnak nem szabadna életkori szempontból heterogénnek lenni. Úgy vélte, hogy a gimnáziumban nem szabadna 50 évesnél idősebb tanárokat alkalmazni, hiszen ők már nem tudnak szót érteni a fiatalokkal. Az idősebb tanárok menjenek szépen nyugdíjba, és éljenek a hobbijuknak.

Most, amikor – az Oktatási Törvény tervezetével kapcsolatban – nálunk is felmerült különös érdeklődésünkre tarthat számot a korai szelekció problémája. Köztudott, hogy a német iskolák többségében 10 éves kor után – az elemi iskola négy osztályát követően – a gyerek teljesítményének és a szülők aspirációjának megfelelően gimnáziumban, ún. "Realschule"-ban vagy "Hauptschule"-ban tanulhat tovább. Így a gyerekek később pályája az esetek többségében véglegesen eldőlt. Az általános képzés időtartamának meghosszabbítását megvalósító "Gesamtschule" körül rengeteg vita van, szélesebb körű elterjedése, főleg a konzervatívabb tartományokban komoly akadályokba ütközik. E vitában is súlyos, a jelen körülmények között megoldhatatlan gondként merült fel az iskolatípusok közötti átjárhatóság kérdése, hiszen nem ritka: egy-egy gyerek menetközben jön rá, hogy rosszul választott. S ilyenkor már rendkívül nehéz változtatni.

A gyermekközpontú iskoláért határozottan és rendkívül logikus érvekkel, roppant szellemesen síkra szálló szülő több ízben nyíltszíni tapost kapott. Egy gimnazista édesanyjáról van szó, aki hivatása szerint pedagógus kutató. Ő fogalmazta meg azt a – sajnos nem csupán a német iskolákban általános – gondot is, hogy a tanárok nagy része nem a hivatásának élő pedagógus, hanem – a pedagógiai logika helyett a hivatalit érvényesítő – tisztviselő.

SZEKSZÁRDI FERENCNÉ